

נספח ב

משפט הספרים - ספריית חב"ד¹

פתיחה

הנה בשני הפרקים האחרונים בספר הרחבנו בעניין הבעלות על נכסי החסידות, והארכנו לבאר שישנם שתי שיטות עיקריות בעניין בעלות רכוש החסידות, כגון מוסדות וכדומה, אם שייכים לאדמו"ר עצמו ובבעלותו הבלעדית ומורישם לבניו אחריו, או שהם רכוש כלל החסידים הגם שהאדמו"ר מנהל את אותם מוסדות.

בין השיטות הללו הובאה שם (פרק יג הלכות ג-ד) מה שכתבו הגאונים רבי יוסף גרינוואלד מפאפא זצ"ל מחבר הספר ויחי יוסף (בספרו של אביו בעל ויגד יעקב, הקדמה לחומש דברים) ורבי חיים יחיאל רויטמן זצ"ל בספרו באר החיים (סימן קסג), שאפילו דברים שנתרמו עבור קהילות החסידים שהאדמו"ר אינו מתפלל בהם כי אם עומד בנשיאותם בלבד, גם הם רכושו הבלעדי של האדמו"ר, וזכותו למכור אותם, וכן מורישם לצאצאיו לאחר פטירתו. אולם על פי הסברא מוסדות שהאדמו"ר לא בנאם בעצמו והם אינם מצויים בביתו, אין הוא בעלים עליהם הגם שזכויות הניהול וההנהגה שלהם שייך לו ולזרעו אחריו.

בענין זה, אודות שייכות הבעלות של מוסדות חסידיים, ראינו לנכון להביא בזה נידון מרתק שאירע בחסידות חב"ד בפרשה המכונה 'משפט הספרים', ואודותיה נעסוק בנספח זה.

הנידון שם היה אודות ספרים שרכש האדמו"ר הרי"צ עצמו מכספו הפרטי ומכספי 'מעמדות' שנתרמו על ידי החסידים עבור האדמו"ר שיעשה בהם כחפצו, ועלתה טענה מצד בן בתו שאמו ירשה את אביה שהרי סבו רכשם מכספו הפרטי והורישם לה מאחר שלא הניח אחריו בנים כי אם שתי בנות, ואמו נתנה לו רשות להשתמש בספרים כרצונו. מנגד טען האדמו"ר

הערות

1. בכתבת נספח זה נעזרתי רבות בספריו של הרה"ג רבי שלום דובער לוין שליט"א אשר שימש ומשמש עד היום כספרן הראשי בספריית אגודת חסידי חב"ד, הספר "ספריית ליובאוויטש" ועוד. וכמו כן האיר את עיני בע"פ בכמה סוגיות הקשורות להשתלשלות העניינים וביאור הטענות והמסקנות. ותשואות חן לו על כך.

מליובאוויטש, שחותנו הרי"צ רכש את הספרים עבור כלל החסידים, ועל כן לא הייתה לו בעלות עליהם כלל, והם רכוש החסידים ואינו עובר בירושה לצאצאי האדמו"ר, ומכוח טענה זו פעלו 'אגודת חב"ד' להשיב את הספרים לידי מוסדות החסידות.

טענה זו של האדמו"ר מליובאוויטש היא לכאורה שלא כדעת הויחי יוסף ובאר החיים, שכן לדעתם אפילו רכוש שנקנה או נבנה מכספים שתרמו החסידים לצורך קהילתם הינם רכוש האדמו"ר ובעלותו, וכל שכן כספים שניתנו לאדמו"ר עצמו לשימושו הפרטי.

אמנם, גם לדעת האדמו"ר מליובאוויטש שהספרים אינם רכוש הפרטי של האדמו"ר, בודאי הם מודים שמכיון שהם נקנו על דעת האדמו"ר, הרי שהוא בעל הסמכות להחליט למוכרם וכדומה, ולא נחלקו אלא על ענין הבעלות וההורשה.



דבר נוסף העולה מנידון זה, הוא ענין בעלותו של האדמו"ר על ביתו ורכושו האישי. משפט ידוע בפי חסידי חב"ד, הוא טענתה של בתו של הרי"צ זצ"ל, הרבנית חיה מושקא ע"ה אשת האדמו"ר מליובאוויטש, במהלך המשפט, שהספריה כולה עם כל הספרים שבה שייכת לחסידים כי אביה גם כן היה שייך לחסידים. היו שלמדו מטענה זו שכביכול אין לאדמו"ר רכוש פרטי כלל וכלל, כי אפילו הוא עצמו הינו רכוש של החסידים (וכביכול קיבל עליו לשמש את הציבור, מעין מה שאמרו חז"ל בהוריות דף י' ע"ב: "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם"). **אמנם** בודאי אין הדברים כפשוטם, שהרי רכושו של האדמו"ר היה שלו ובעלותו ויורשיו ירשוהו כדין, ובאמת היו לאדמו"ר הרי"צ חפצים פרטיים אותם הוריש לבנותיו, אלא עיקר כוונתה של הרבנית הייתה שלא היה לאביה האדמו"ר כל כוונה לצבור הון בכספים שקיבל מהחסידים ואפילו לא מהכספים שהיו שלו ולא הוצרכו לו לשימושים אישיים, ועל כן ייחד אותם לגמרי עבור החסידים, שזהו טבעו ותפקידו של אדמו"ר לעשות כמה שיותר עבור חסידיו². לכן כאשר רכש עם הכספים הללו ספרים עבור כלל החסידים, לא קנאם עבור עצמו כלל, ולפיכך הם לא היו בבעלותו מלכתחילה.

הערות

2. פירוש זה בכוונת טענת הרבנית שמעתי מפי הרה"ג רבי שלום דובער לוין, ספרן ספריית ליובאוויטש.

יש לציין שטענה זו הייתה יחודית על האדמו"ר הרי"צ שאכן הפקיר עצמו עבור צורכי החסידים, ובודאי לא רכש את הספרים אלא עבורם ולא עבור עצמו (ואפילו הבית בו התגורר התגורר הרי"צ ב-770 איסטערן פארקוויי, ברוקלין ניו, היה שייך לאגודת חסידי חב"ד), אולם אין זה כלל בכלל האדמורי"ם, שבודאי יש מהם שמשתמשים בכסף ובמה שמקבלים מהחסידים עבור שימושם כדי לרכוש דברים אישיים שיהיו בבעלותם, ובמקרה זה טענת הרבנית אינה שייכת, ושוב יש לדון בזה בנידון העקרוני הנ"ל, האם דברים שנרכשו בכספי החסידים הינו רכוש האדמו"ר או לא.



ספריית 'אגודת חסידי חב"ד'³

מימיה הראשונים של חסידות חב"ד היה קיים בידי האדמו"ר אוסף ספרים וכתבי יד. כבר אצל האדמו"ר הזקן ידוע על אוסף של כמאה ספרים, כמות די גדולה ביחס למצב הכלכלי ברוסיה של אותם ימים. בסוף ימיו היו שתי שריפות בביתו, האחת בשנת תק"ע, שאז נשרף גם כתב-יד-קדשו, חיבור השלחן ערוך שחיבר. והשניה בתקופת מלחמת נפוליון, כאשר ברח מביתו בלאדי בשלהי שנת תקע"ב.

אצל האדמו"ר האמצעי, ממלא מקומו של בעל התניא והאדמו"ר השני בחב"ד, ידוע על אוסף גדול יותר של למעלה משש מאות ספרים, מסודרים בארבעה ארונות. כך מסופר בדיווח שנרשם אחרי חיפוש שנערך בביתו בשנת תקפ"ו.

מאוחר יותר האדמו"ר השלישי - ה'צמח צדק' - יצר אוסף גדול של ספרים, שהלך וגדל מדור לדור. על פי המסורת, היו ל'צמח צדק' כאחד עשר ארונות ספרים (שבעה מהם היו בחדרו כששנים מהם סגורים ושמוורים, ובנוסף היו עוד שישה ארונות נוספים בחדר סמוך). מכאן ואילך התרחבה הספרייה יותר ויותר על ידי האדמו"רים ממלאי מקומו בדורות שאחריו. אוסף זה נשמר אצל האדמו"ר הרש"ב עד לשנת תרע"ו אז הוכרח בעקבות מלחמת

העולם הראשונה לעבור מליובאוויטש לעיר רוסטוב, ובשל המעבר הפקיד את הספרים למשמרת במחסן במוסקבה, אולם אלו הוחרמו כעבור שנים אחדות על ידי הקומוניסטים בשנות המהפכה. בשלהי מלחמת העולם הראשונה, בחודש ניסן תר"פ, נפטר האדמו"ר הרש"ב, ובנו הרי"צ החל למלא מקום אביו בנשיאות חסידות חב"ד.

ספריית ליובאוויטש

מאחר שניסיונות פדיון הספרים לא צלחו, החל הרבי הרי"צ בשנת תרפ"ד באיסוף ספרים לספרייה חדשה. יסודו התבסס על אוסף של כ-5,000 ספרים שקנה הרבי מאספן יהודי בשם ר' שמואל וינר, ושוב הוסיף והרחיב את הספרייה בספרים רבים.

בעקבות פעילותו נאסר הרבי הרי"צ בשנת ה'תרפ"ז, ודינו נגזר למוות ללא משפט. אך לאחר לחצים בינלאומיים בוטל עונש המוות והומר לעונש גלות. הוא שוחרר מהכלא ונשלח לגלות בעיר קוסטרומה בג' בתמוז של אותה שנה. לפני שעלה לרכבת שלקחה אותו למקום גלותו, נאם אל החסידים שנאספו להיפרד ממנו, ומהות דבריו הייתה: "רק הגוף היהודי

הערות

3. 'אגודת חסידי חב"ד' (בקיצור אגו"ח) הוא ארגון הגג של חסידות חב"ד בעולם. תחתיו פועלים שלושת הארגונים המרכזיים של חב"ד בעולם: א. מחנה ישראל - הזרוע הסוציאלית של התנועה. ב. המרכז לענייני חינוך - הזרוע החינוכית של התנועה, כשתחת זרוע זו פועלת גם ספריית חב"ד, בקראון הייטס שבניו יורק, ובה כ-250,000 ספרים. ג. הוצאת הספרים קה"ת.

הארגון הוקם על ידי האדמו"ר הרי"צ. באופן רשמי הוקם הארגון בניו יורק בשנת 4291. תחילה נקרא "אגודת החסידים ואנשי חב"ד בארצות הברית", בהמשך שונה השם ל"אגודת חסידי חב"ד בארצות הברית וקנדה", ואחר כך לשם הנוכחי. בתפקיד מנהלי האגודה שימשו בין היתר הרבנים ישראל ג'ייקובסון ושלמה אהרן קרנובסקי, והיו"ר חיים מרדכי אייזיק חדקוב. כיום היו"ר והמנהל הוא הרב אברהם שם טוב מפילדלפיה, והמוזכר הוא הרב חיים יהודה קרינסקי.

נמצא בגלות, אך הנשמה היא חופשית". דברים אלו זכו לתפוצה רחבה, וצוטטו על ידי רבנים בתקופת השואה כמקור השראה ועידוד. הלחץ הבינלאומי על השלטון הסובייטי לשחרורו המלא נמשך כל העת, ובתאריך י"ב בתמוז של אותה שנה הודיעו לו על שיחרורו. עקב חג מקומי התבצע השחרור למחרת בי"ג בתמוז. עם ביטול עונש הגלות, חזר לביתו שבלנינגרד, אך מחשש שייעצר שוב, עבר להתגורר בעיירה מלחובקה שבפרוורי מוסקבה. אך מאחר שחסידיו חששו שהוא יאסר שוב פעם, וועד הקהילה היהודית בריגה הוציאו כתב מינוי עבורו כ"רב הכולל", והגדרת תפקידו הייתה: "לעיין ולפקח בכל אנשי היהדות דעירנו ריגא". בזכות אותו מינוי קיבל היתר יציאה מרוסיה ללטיביה. לאחר מכן, בחודש אלול ה'תרצ"ג עבר לוורשה, ושנתיים מאוחר יותר עבר לעיירה הסמוכה אוטבוצק. בשנת ה'תרצ"ט ייסד את אגודת חסידי חב"ד, ושנה לאחר מכן, לאחר שפרצה מלחמת העולם השנייה ופולין נכבשה בידי הגרמנים, חולץ הרבי הריי"צ מוורשה הכבושה, ושם פעמיו לארצות הברית, לשם הגיע בכ"ד באדר א' ה'ת"ש.

כאשר יצא הרבי הריי"צ מגבולות מדינת רוסיה, הוציא אתו גם את הספריה הגדולה, והעבירה אל מרכז חב"ד בריגה, ובהמשך עברה הספרייה יחד עמו לעיר אוטווצק שפולין. כאשר חולץ הרבי מוורשה כדי לנסוע לארצות הברית, נארזו הספרים למשלוח במאה ועשרה ארגזים, אך הם נשארו באוטווצק גם לאחר שהרבי עזב והגיע לארה"ב.

חילוץ הספרים מאירופה הכבושה היה טעון ביגיעה ועבודה רבה. להצלחת המבצע היה צורך בהתערבות גורמים שאינם מעורבים במלחמה. לצורך כך

שלחו אגודת החסידים בארצות הברית הצהרה ובקשה לממשלת ארה"ב - שלא הייתה מעורבת במלחמה באותה העת - שמאחר והספרייה היא רכושם מבקשים הם סיוע בחילוץ, הבקשה הובילה את התערבותה של הממשלה במשלוח ואודות לכך צלח המבצע. אולם בזאת לא פסקו העיכובים, בעקבות המלחמה נוצרו שיבושי דואר קשים שגרמו לעיכוב המשלוח, מלבד זאת התעורר חשש כי שהותם של הספרים עלולה להוביל שהספרים יפלו לידי ממשלת רוסיה. אולם אחרי השתדלות רבה הגיעו רוב הספרים (תשעים ושלושה ארגזים) בחודש סיוון תש"א לארה"ב, כשהספרים הנותרים (17 ארגזים) נשארו באירופה ואבדו עקבותיהם. מלבד ארגזים אלו היו עוד שלושה מזוודות שהכילו בעיקר כתבי יד של אדמו"רי חב"ד ואת סידור הבעש"ט-מזוודות אלו נהגו אדמו"ר הרש"ב ואדמו"ר הריי"צ לקחת עמם לכל מקום, אותם נשאו (בתקופת האדמו"ר הריי"צ) בערי גוראריה והרב חיים ליברמן. מזוודות אלו הוחזרו על ידי הרוסים ונמצאו כעבור שנים.

כשהגיעו הספרים לארה"ב החלה שיקומה של הספרייה. הספרים עצמם שוכנו חלקם בחדרו של האדמו"ר הריי"צ בקומה השנייה של 770, ורובם בקומת הקרקע של הבניין. כספרן של ספרייה זו התמנה מזכירו של הרבי הריי"צ ר' חיים ליברמן. במקביל, חתנו של הרבי הריי"צ, הרבי הרמ"מ, שהגיע לארה"ב בחודש סיוון תש"א הקים בעצמו ספריה נוספת שתשרת את צרכי 'המרכז לענייני חינוך' שתחת ניהולו. כעשר שנים לאחר מכן בשנת תש"י קיבל הרבי הרמ"מ את הנשיאות, ומני אז החלה תנופת ספריה זו, זאת בעזרת שלוחי הרבי וחסידי ברחבי העולם. בעקבות התרבות הספרים נרכש בשנת תשכ"ח הבנין הסמוך 770 לצורך

שהעתיקו לעצמם החסידים. ארכיון גדול של מכתבים וכתבים הקשורים לחב"ד, כולל ארכיון המכתבים הענק של כ"ק אדמו"ר הרי"צ זצ"ל. גנוז חפצי קודש שנשארו בירושה מאדמו"ר חב"ד, וכן חפצים מכל הסוגים שניתנו במתנה לרבי במשך שנות נשיאותו. אוסף תמונות של חסידים ופעילות חב"ד שנשלחו אל האדמו"ר הרי"צ במשך שנות נשיאותו, ואל האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל במשך שנות נשיאותו. ארכיון גדול של קטעי עיתונות הקשורים לתנועת חב"ד וליהדות בכלל, ועוד מחלקות שונות של מודעות ופרסומים מכל הסוגים שנשלחו לרבי במשך השנים. צוות מיוחד עובד בקביעות על אוסף כתבי היד והארכיונים, ועל פיהם נערכים ונדפסים ספרי הלכה, ודרושי, שיחות ואגרות-קודש אדמו"ר חב"ד.

אוסף גדול של ספרים המכונה בשם "אוסף שניאורסון" נותר בידי שלטונות רוסיה, לאחר שהאדמו"ר הרשב"ה הפקיד למעלה משנים עשרה אלף ספרים שהיו ברשותו בידי שלטונות רוסיה דאז, ולאחר מכן כשעלו הקומוניסטים לשלטון החרימו והלאימו אותם. האדמו"ר הרשב"ה שלח את בנו הרבי הרי"צ להשתדל לשחרר את האוסף אך השלטונות סירבו לכך בתוקף. לאחר התפרקות ברית המועצות, השתדל הרבי הרמ"מ מול השלטונות הרוסיים, אך למרות פסק דין של בית המשפט הרוסי שיש להשיב את הספרים, לא נענו השלטונות להשיבם. רק בשנת ה'תש"ס הזמינה ספריית מוסקבה את הספרן הרב לזין שליט"א לזהות את הספרים מ"אוסף שניאורסון" שברשותה, ובמשך כמה שבועות זיהה בעזרת ספרני הספרייה ארבעת אלפים ושלוש מאות ספרים מהאוסף עליהם הודבקה מדבקה "אוסף

הספרייה. בסוף החורף של שנת תשל"ז מונה הרב שלום דובער לזין שליט"א למנהלה של ספריה זו מטעם 'המרכז לענייני חינוך', ומכהן בה עד היום.

אחרי ההסתלקות של הרבי הרי"צ בי' שבט תש"י, היו מי שרצו לחלק את הספריה של הרבי הרי"צ בין היורשים, אולם הרבי הרמ"מ התנגד לכך. לטענת הרבי, מאחר והספריה לא הייתה רכוש הפרטי של הרי"צ, אין מקום לחלוקתה. בעקבות הויכוח נשאר מצב הספריה כפי שהיה ללא שינוי למרות השנים הרבות שעברו מהסתלקותו של הרבי הרי"צ. הספרייה לא אוחדה עם הספרייה של המרכז לענייני חינוך שהתפתחה לבנתיים. וכמו כן מפתחות הספרייה נשארו בידיהם של אלו שניהלו בחייו של הרבי הרי"צ, ר' חיים ליברמן ובתו של הרי"צ מרת חנה גוראריה. גם מצידו של הרבי היה יחס כזה. כך לדוגמה, בשעה שהרב שלום דובער לזין התבקש על ידי ר' חיים ליברמן, להצטרף לעבודתו בניהול ספריית הרבי הרי"צ, התנגד לכך הרבי בתוקף, מחשש שיתפרש כמהלך פוליטי, ויתלו זאת בוויכוח שהתחיל אחרי ההסתלקות, ואכן נשארה הספרייה כמו שהייתה רק תחת פיקוחו של ר' חיים ליברמן.

לאחר סיום משפט הספרים אוחדו שתי הספריות, וכיום ספריה זאת היא אחת מהספריות החשובות בעולם היהודי, וכוללת לערך מאתיים וחמישים אלף ספרים, רובם עתיקים ונדירים, מהם לערך מאתיים אלף ספרים בלשון הקודש ובאידיש, ולערך חמישים אלף ספרים בשאר השפות. מלבד זאת יש בספריה אוסף של כמה אלפי כרכי כתבי-יד, רובם שייכים לתורת חסידות חב"ד, כתב-יד-קודש אדמו"ר חב"ד, או העתקות

ליובאוויטש". לדברי הרב לוי, בספרייה נמצאים עוד אלפי ספרים מאוסף שניאורסון המופיעים בקטלוג המקורי שנרשם בליובאוויטש בשנת תרע"ד, אך לא הרשו לו לזהות אותם. בשנת ה'תשס"ה נפתח משפט פדרלי בארה"ב כנגד שלטונות רוסיה, בדרישה להשיב את כלל הספרים למקומם בספריית חב"ד בניו יורק. בתחילה השלטונות הרוסיים לא שיתפו פעולה עם המשפט, ולמרות כמה פסקי דין שניתנו מאז ועד היום המחייבים להשיב מיידית את כלל הספרים, ואף הושת קנס כספי כבד על כל יום שאינם משיבים את הספרים, לא השתכנעו השלטונות להשיבם. רק בשנת ה'תשס"ג הורה הנשיא הרוסי להעביר את הספרים שזוהו כשייכים לאוסף שניאורסון לידי מוזיאון חב"ד במוסקבה, אך לא להוציאם מגבולות רוסיה. ואכן במהלך השנים תשס"ג-תשס"ד הועברו אלפי הספרים למוזיאון, והם נסרקו והועלו לאתר האינטרנט של ספריית חב"ד, בתקווה שגם שאר הספרים יזוהו ויועברו במהרה, וכל האוסף יועבר בשלימותו לספריית חב"ד בניו יורק.

גניבת הספרים – השתלשלות העניינים

לאדמו"ר הריי"צ זצ"ל היו שלוש בנות, אחת מהן נהרגה בשואה, ונותרו שתיים, הרבניות חיה מושקה שניאורסון אשת הרבי הרמ"מ, וחנה גור אריה אשת חתנו הרה"ג ר' שמריהו גוראריה זצ"ל. לריי"צ היה נכד אחד בלבד - בערי גוראריה.

נכדו של הרבי הריי"צ בערי גוראריה בנה של בתו חנה, לא היה שלם עם ההחלטה הנ"ל שאין לחלק את הספרייה. בתחילת חורף תשמ"ה החל בלקיחת ספרים על דעת עצמו מהספרייה. היתה זו תחילתה

של פרשה ארוכה ומסעירה בתולדות ליובאוויטש.

תחילה לקח בערי רק מהספרים שהיו בחדרו של הרבי הריי"צ בקומה השניה של 770, ובהמשך החל לקחת גם משאר הספרים שהיו במרתף הבניין. הוא נהג להגיע מידי תקופה לאמו - שגרה באותה התקופה בקומה השלישית של 770 - עם מזוודות גדולות, בהם היה מכניס את הספרים שלקח. את הגניבה ביצע בדרך כלל בזמן ההתוועדויות בעת שהספרייה הייתה ריקה.

חיסרון הספרים נודעו לראשונה בסביבות פורים באותה השנה, על ידי האחראי על הספרייה הרב יצחק וילהלם שהבחין בחסרונם של ספרים שונים, ביניהם ספרים יקרי ערך לחסידות וליהדות כולה, הכוללים הן פרשנות נדירה על ספרי קבלה והן פי' מופלאים על ספרי תנ"ך. בעקבות כך הוחלט להתקין מערכת שמירה על הנכנסים לספרייה, אולם מערכת זו לא פעלה בשבתות וחגים, וכששוב נלקחו ספרים בחג אחרון של פסח, הותקנה מצלמה נסתרת במקום. בעת ההתוועדות במוצאי חג השבועות תועדה במצלמה כניסתו של בערי גוראריה למרתף הספרייה בשעות המאוחרות של הלילה, ועזיבתו של הנ"ל זמן קצר לאחר מכן תוך כדי שהוא נושא עמו שקיות מלאות ספרים. הסיפור החל להתפרסם בציבור, בעקבות התפשטותם של פרסומים אודות מכירת ספרים מהספרייה ברחבי העולם.

בסוד הדברים היו הרב שלום דובער לוי מנהל ספרייתו של הרבי, הרב חיים ברוך הלבפשטם ממנהלי קופת 'בדק הבית' של 770, מזכירו של הרבי, הרב בנימין קליין הרב בערל יוניק. הידיעה נמסרה לידיעת

אישור על כך, טענה שהוכחה על ידי הרבנית עצמה, ונמצא הדבר שקר גמור הבדוי מלבו. או אז אמר הרבי לר"ש גוראריה, כי באם העניין לא יסתדר עד י"ב תמוז ידבר על כך ברבים. הרבי התייחס לנושא לראשונה כבר בסדרת יחידות שקיים עם חברי אגודת החסידים בחודש תמוז תשמ"ה. הרבי התבטא בביטויים חריפים ביותר על המקרה, ואפילו העומדים מחוץ לחדר יכלו לשמוע את קולו הקדוש בזעקות אודות כך.

בפומבי התייחס לכך הרבי בסדרת התוועדויות באותו חודש: בי"ב תמוז, בט"ו תמוז ובשבת פרשת פינחס. הרבי הקדיש לענין מספר שיחות ארוכות, הכוללות ביטויים חריפים. הרבי סיפר על לקיחת הספרים והסביר באריכות עד כמה היא חמורה, בהתחשב ביחס המיוחד של הרבי הריי"צ לספריו הקדושים - ולכן כל ספר שנמצא מחוץ למקומו הוא כ"פצצה חיה" שעלולה להתפוצץ ולהזיק ח"ו. בדבריו שלל הרבי מכל וכל את גישת הצד שכנגד, הטוענת ל"ירושה" מהרבי הריי"צ, וכמו כן שלל את כוונתם של חסידים לקנות מהגנב את הספרים ולפתור את הבעיה בתשלום. להלן חלק מדברי הרבי באותם הזדמנויות בהם דיבר על ענין זה ברבים.

בי"ב בתמוז פתח וסיפר על מעשה הגנבה:

"נמצאים אנו בחושך כפול ומכופל דומן הגלות, עד כדי כך, שאירע לדאבונו, מקרה

הרבי באמצעות רעייתו הרבנית חיה מושקא. כתגובה לגניבה, הוחלפו המנעולים של הספריה ומערכת אזעקה הופעלה.

כמות הספרים המדויקת אותם הוציא מהספרייה אינה ברורה, והמקורות השונים המתייחסים לפרשה זו, מציגים מספרים שונים של הספרים שנגנבו. הספרן הרב שלום בער לויין כתב בספרו אודות פרשיה זו כי נלקחו ארבע מאות חמישים ושישה ספרים. כשמתוכם מכר בערי גוראריה כמה ספרים.⁴

המזכיר הר"י קרינסקי ועמיתיו, ידעו שעם היות שבערי גוראריה הוא נכדו של הרבי הקודם, ובנו של הרה"ג רבי שמריהו גוראריה, אך עם כל זה, בתור אדם פרטי שחי בניו גרסי בתחילת שנות הששים שלו, זה כבר זמן רב שהוציא את עצמו מתנועת ליובאוויטש בפרט, ומהיהדות הדתית בכלל, ולהוציא את הביקורים אצל הוריו שגרו ב-770, לא היה לו שום קשר עם ליובאוויטש.

לאחר ששמע הרבי כי התברר שבערי הוא שנטל את הספרים, ביקש מגיסו הר"ש גוראריה לדבר על כך עם בנו בערי. בערי טען בפני אביו כי קיבל אישור מאמו לקחת ככל שלבו חפץ מהספריה, והיות ולטענתו הספרים שייכים לה בירושה מאביה, תוכניתו למכור אותם לאספני ספרים תמורת סכומי כסף. הוא גם טען שדודתו הרבנית חיה מושקא נתנה לו

הערות

4. במשך תקופה קצרה עד לגילוי הדבר ניסה בערי למכור את הספרים שהספיק ליטול מהספריה לסוחרי ספרים באירופה ישראל וארה"ב, אלו גילו התעניינות רבה בקניית הספרים הללו. כך למשל, הגדה של פסח משנת תקי"ז נמכרה בסך של \$96,000 לסוחר שוויצרי, כאשר הלה מכר את ההגדה הלאה לסוחר עתיקות תמורת \$150,000. מאוחר יותר נודע שכחלק מהצעותיו פנה לבית מכירה פומבית השייך לכנסייה במנהטן, אך מחדש שמדובר בסחורה גנובה שללו את העסקה.

חמור ביותר, אשר אף א' לא הי' יכול לשער שעלול לקרות דבר כזה:

בתקופה האחרונה נכנסו אחדים לספריית ליובאוויטש ספריה שהוקמה וטופחה על ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו ולקחו משם ספרים.

אלו שנכנסו לשם, שיערו, שיצליחו להתחבא ואף אחד לא יידע מאומה. אבל כאן התערב כ"ק מו"ח אדמו"ר, והראה "מופת" שבעת שיצאו משם, הבחינו בהם וראו אותם בני אדם! שנים מהם החזירו כבר כל מה שלקחו, אבל עדיין ישנו מי שלא החזיר מה שלקח ובשלב זה (עכ"פ) אין בדעתו להחזירם⁵.

הרבי התייחס גם לחסידים שקנו את הספרים מבערי גוראריה בכוונה להחזיר אותם לספריה. הרבי שלל זאת לחלוטין, ואמר שמי שכבר קנה את הספרים, יקבל חזרה את הכסף אם הוא יראה שטר מכירה:

"מה שרוצים להזהיר כאן ולהבהיר, שכיון שישנם כאלו טיפשים בין חסידים, על אף שנשיא דורנו נתן כלל שחסיד הוא פיקח, מכל מקום אנו נמצאים בזמן של חושך כפול ומכופל, שיש חסיד שרוצה להראות שהוא יותר פיקח מנשיא דורנו מצד טיפשות גם זה יכול להיות. אז נפלה המצאה, היות שהוציאו לפי שעה ספר וכיוצא בזה, הוא יעשה מסירות נפש וילך נגד האיסור גלוי, וילך נגד הרצון של נשיא דורנו, וישלם כסף בכדי להציל את הספר ולהחזיר אותו לרשותו של בעל הגאולה.

אז מכריזים עוד פעם, שידעו שבזה שהוא נותן לו פרוטה כסף, איך שלא תהיה כוונתו,

הוא עושה בזה נגד הרצון של בעל הגאולה, ועל זה הוא הכלל והיא לא תצלח, לא רק בעולם הבא, לא תצלח בעולם הזה.

ולכן אותו טיפש שכבר עשה כך, שמיד יזרוז, להחזיר את כל הענינים, ובשעה שהוא יראה שטר מכירה, שהוא קיבל את זה, לא שהוא לקח את זה, אלא שהוא קנה את זה ושילם וכו', בלי נדר יחזירו לו, אעפ"י שהוא טיפש, יחזירו לו, הרי רחמנות גדולה עליו... ממילא יחזירו לו את הכסף הזה, וכמדובר בשעה שהוא יראה את השטר מכירה, ושיפרסמו את זה באותם מקומות שהגיעה ה'קא סלקא דעתא' שיכולים לקנות את הספרים של השווער, או כתבים או התפילין שלו, או הסידור של הבעש"ט, וכיוצא בזה, שידעו שזה לא רק שלא ברצון של השווער, אלא הוא בחיים, וזה נגד רצונו, והיא לא תצלח...

...שידעו שזה שמכנים את זה אצלו, הוא מכנים אצלו פצצה, ופצצה לא יודעים לא עלינו ולא על כל ישראל, מתי היא תתפוצץ".

בהתוועדות בשבת פרשת פינחס התייחס הרבי ביתר חריפות לנושא. הרבי התייחס לטענת הצד השני שהספריה היתה נכס פרטי של הרבי הקודם, ולכן יש לו זכות ירושה על כך. כנגד דברים אלו אמר הרבי שהספריה היתה נכס של אגודת חסידי חב"ד ולא נכס פרטי של הרבי.

"הרי ידוע ומפורסם לכמה וכמה, שיש כאן כאלה ששמעו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שהוא רצה (ברשות של אגודת חסידי חב"ד, שלהם שייכים הספרים) שהספרים שלו יהיו פתוחים בשביל כל אחד שרוצה להשתמש ולעיין

הערות

5. מדובר בשני בחורים שגנבו את הספרים מחדרו של הרבי הרי"צ כדי למסור אותם לרבי הרמ"מ. אך הרבי לא רצה לקבל בדרך זו כלל. ובכוונה דיבר בזה בלשון מעורפלת, כדי שלא ידעו במי ובמה המדובר.

ומדע וכו' זה יצר אפשרות שידברו עם גוים על צדק, יושר ואנושיות, ולשבת יצרה, שבע מצוות בני נח וכו'. וראו במוחש שמזה יצא תועלת בפועל".

בהתוועדות זו הרבי התייחס שוב לאותם חסידים שרוצים לקנות את הספרים כדי לגאול אותם, ואמר שאדם שקונה את הספרים משתתף בגניבה ממש:

"ולכן מכריזים ומודיעים ומזהירים: כל אחד שיתן כסף על מנת לקנות את הספרים אפילו על מנת להחזירם הוא נלחם עם נשיא דורנו!! היות ועל ידי זה עוזרים לאותו אחד ש"סחב" את זה, ובמילא זהו כאילו שמשותפים עמו בגניבה, ובמילא (זה שנתן את הכסף) הוא מחזיק פצצה חיה שיכולה להתפוצץ בכל רגע ורגע".

ואז הרבי הכריז שוב:

"שידעו שהספרים של נשיא דורנו שנמצאים שלא במקומם הינם "פצצות חיות", שפצצה חיה לא יודעים מתי והיכן היא תתפוצץ רחמנא ליצלן! יותר מכך! שידעו שהבית הינו מקום סכנה לאלה הנמצאים בו ולאלה הדורים בו, רחמנא ליצלן".

והרבי המשיך בנוגע לדברים שיש לכל חסיד וחסיד לעשות בפועל:

"למאי נפק"מ כל הדיבורים האלו? ישנה עצה שאפשר לעשות בפועל ממש:

ישנם כאן כאלו שחיים כעת, שהם שמעו מנשיא דורנו שהוא רוצה שהספריה שלו עם כל הספרים, תהיה ענין כללי... והם שמעו שהספרים שייכים לאגודת חסידי חב"ד.

צריכים הם (אותם השומעים) לכתוב על נייר את מה שהם שמעו מנשיא דורנו,

בהספרים. כפי שמצינו בענין דלעומת זה, שכמה וכמה (גם לא יהודים) מסרו והקדישו את הספריה שלהם ששם נמצאים ריבוי ספרים, גם ספרים ישנים וכתבי יד וכו', שזה יהי פתוח בשביל כולם לבוא לעיין ולהשתמש בספרים".

הרבי הביא ראיה לזה מהעובדה שבספריה היו לא רק ספרי חסידות, אלא גם ספרים סתם ואפילו ספרים חיצוניים, שהסיבה היחידה לזה היא מפני שהספריה שייכת לאגודת חסידי חב"ד, ולכן טיפחו את הספריה ושמו בה גם ספרים כאלו, כדי שהיא תהיה אור לא רק לחסידים או ליהודים אלא אפילו לגויים.

"ולכן נמצאים בספרי של הרבי, לא רק ספרי חב"ד אע"פ שכל ענינו של הרבי היה חסידות, אלא גם ספרים חסידיים אחרים וגם ספרי נגלה, ויותר מזה גם ספרים לא תורניים, אלא "וועלטישע" ספרים (סתמיים), עד גם ספרי אפיקורסות, וזהו מכיון שכאמור הרבי רצה שהספריה שלו תהיה פתוחה בשביל כולם, לא רק בשביל חסידי חב"ד, או לחסידים ויהודים בכלל, אלא גם בשביל לא יהודים. לכן הוא השתדל לאסוף לספריה שלו כל מיני ספרים, לא רק ספרים יהודיים, אלא גם ספרים אחרים.

הטעם בפשטות מדוע כ"ק מו"ח אדמו"ר רצה שהספריה תהיה פתוחה לכולם ולכן הוא החזיק שם גם ספרי גויים וספרי אפיקורסות, כיון שליובאוויטש היא אור לגויים, ליובאוויטש מפיצה לא רק יהדות ליהודים, אלא גם אנושיות וחכמה ומדע וכו' גם ללא יהודים.

ועל ידי הספריה נמשכו יהודים לא דתיים וגוים, ובנתיים הם ראו מהי ליובאוויטש, והם נהיו קרובים לליובאוויטש, וראו שליובאוויטש מתעסקת בהפצת חכמה

ולחתום בפני עדים יחד עם נוטריון ציבורי (מוכר), (בכדי שלא יוכלו לטעון שהכריחו אותם לכתוב את זה)...

ואת הנייר עם החתימות צריכים לקחת ולהניח במקום משומר, ואחרי זה להודיע אודות זאת באופן המתאים, לזה שיש לו את הספרים...

וזה יעזור שכל הענין יתבטל, כיוון שההוא יראה שישנו דף עם חתימות ובלוי שום ספיקות ושאלות בדבר, וזה מונח במקום משומר אז הוא יתפוס מה שקורה כאן.

מדברי הרבי עלה יחסו אל רכוש האדמו"ר הרי"צ שרכש עבור החסידים,

שהן ספריו של הרבי וכן ביתו אינם רכוש פרטי, אלא שייכים לכלל חסידי חב"ד באמצעות אגודת חסידי חב"ד, ועל כן הורה הרבי לכתוב על חזית בנין 770 את הכיתוב: "בית אגודת חסידי חב"ד - אהל יוסף יצחק ליובאוויטש".

כמו כן, הורה להקים בכפר חב"ד בית שייקרא אף הוא בשם זה. מיד לאחר השיחה הוקדש אחד הבתים בכפר ל"בית אגודת חסידי חב"ד", בו החלו להתקיים שיעורי תורה והתוועדויות. בהמשך לכך, הוקם בשנה שלאחר מכן - תשמ"ו - בנין 770 בכפר חב"ד⁶.

הערות

6. תיאור השתלשלות הדברים מופיע גם בקובץ "משפט הספרים - דין נצח" שחובר על נושא זה על ידי הרה"ג רבי שלום דובער לוינ' מנהל הספריה (עמודים ו-ז). וכך הוא מתאר בכלי ראשון את אשר אירע כפי שראה וחוזה את הדברים בעצמו:

"לקחת הספרים ומכירתם ע"י הנכד, התחילה כבר בתחילת חורף תשמ"ה. את הספרים לקח בעיקר מחדר היחידות של הרבי הקודם, כי לשם לא היתה לר"י וילהלם גישה. הפעם הראשונה שנודע לי על משהו חשוד היה בסמיכות לחנוכה תשמ"ה, ובהקדים: במשך כל השנים, לפרקים היה מגיע הנכד בערי גורארי' לשהות בשבת אצל הוריו ב 770. בחורף תשמ"ה התחיל לבוא כמעט לכל שבת ושבת. ומעניין הדבר שהיה מגיע עם שני מזוודות. הבחור מאיר שלמה שי' יוניק, היה עוזר בשבתות בביתו של הרש"ג. במוצאי שבת היה הנכד מבקשו לעזור לו בנשיאת המזוודות. פעם אחד מילא מאיר שלמה את בקשתו של בערי, אבל מאד התפלא מדוע המזוודות הן כל כך כבדות. שוב חשב לעצמו, וכי מדוע צריך אני לעזור לבערי לשאת מזוודות כבדות אלו. במוצאי שבת, רגיל אני לבוא למשרדי בספריה. לפתע מגיע אלי מאיר שלמה, ואומר לי: אחכה כאן עד שאראה מהחלון כי בערי נסע לביתו. שאלתי למה? והשיב לי: הוא מבקש ממני לשאת את המזוודות הכבדות שלו, ואני רוצה. אז אחרי שהוא יסע, אעלה לדירת רש"ג, לעזור קצת להתארגן אחרי השבת. כל הנושא היה מוזר, אבל מכאן ועד לחשוד שמהו רציני מאוד קורה כאן, עדיין הדרך רחוקה. ולא עלה זה בלבנו כלל. כך עברו ימי החורף.

בסביבות ימי הפורים, בא אלי הר"י וילהלם, מבוהל, ואומר: אני חושד שיש כאן גנב, נראה לי שחסרים כמה ספרים יקרי ערך בספריה. מעשה שהי' כך היה: אחרי שסיים בערי לקחת את הספרים יקרי הערך שהיו מונחים בחדר היחידות שבקומה השניה, התחיל לקחת גם ספרים יקרי הערך שבספריה בקומת קרקע, וכאן הבחין הר"י וילהלם שהספרים חסרים. לא ידענו במי לחשוד, ואחרי התייעצות עם ר' חיים ברוך שי' הלברשטם, הוא חיבר מכשיר לדלת הספריה, וכשזה יפתח יתחיל המכשיר לצפצף במשרד של רח"ב הלברשטם. כשר"י וילהלם היה בא לעבודה הוא היה מנתק את המכשיר, וכשלא היה שם, היה המכשיר מופעל.

בימי הפסח, לא נראתה שום פריצה. גם לא בימים האחרונים של פסח. אמנם בעת ההתוועדות במוצאי אחרון של פסח, ניתק הרח"ב הלברשטם את המכשיר. אחרי ההתוועדות, בום! הר"י וילהלם נכנס לספריה, ורואה שוב ספרים חסרים, שנלקחו בעת ההתוועדות [למותר להעיר, שבערי גורארי' שהה בחג ב 770]. מיד בא לספר לי, ונכנסנו להלם. לא רצינו לדון בנושא ב 770, והלכנו לפינת איסטון פארקוויי - אלבאני לשוחח ולדון, חשדנו באיזה בחור מסיבה כל שהיא. ולא ידענו את נפשנו מרוב צער. באותה תקופה הונכס לסוד הדברים גם ר' בערל ע"ה יוניק.

פסק ההלכה ומהלך המשפט

והם תמכו בו בכל דרך אפשרית, בכסף וכו' כדי שילחם בליובאוויטש.

אנשים רבים בעלי הון ובעלי השפעה פנו לבערי גוראריה בבקשה שיתפשר עם אגודת חסידי חב"ד, אך הוא לא הסכים לכך בשום אופן, באומרו שהספרים שייכים אליו. חסידי חב"ד כמוהו לא יכלו להסכים לזה. טענתו של הנ"ל לבעלות על הספריה, נוגדת ליחסי החסידים עם הרבי והיא נוגעת בציפור נפשם של כל קהילת חסידי חב"ד.

מספר ימים אחר י"ב תמוז (אז דיבר על כך הרבי לראשונה ברבים) סיפר הרב יהודה לייב גרונר לרב משה בוגומילסקי כי הרבי מעוניין בפסק דין למי שייכים הספרים על פי ההלכה, מרב שאינו חב"די ועדיף שבכתב. הרב בוגומילסקי פנה לרב אפרים פישל הרשקוביץ אב"ד האליין וחבר ביד"צ צאנז קלויזנבורג בארה"ב הנחשב לפוסק חשוב ביהדות החרדית ובפרט בארה"ב, והוא אמר שמכיוון שלא שמע את טענות שתי הצדדים אינו יכול לפסוק, אולם גם אם לא נכנסים לשאלה מהו רבי, אך גם אילו הרבי העביר בירושה את הספרים לבנותיו - הרי אלו נכסי מלוג, ורק ה"גוף" - הספרים והכתי"ק - שייכים לנשים, ואלו ה"פירות" - הרווח ממכירת הספרים וזכות הלימוד בהם - שייכת לבעלים (הרבי והרש"ג),

ל'אגודת חסידי חב"ד' לא היו הרבה אפשרויות מלבד לצאת למאבק עיקש להשבת הספרים. הם ידעו שמדובר באדם שלקח את הספרים בשביל למכור אותם, ולאחרי שהוא ימכור אותם יהיה מאוד קשה להחזיר אותם למקומם. לכן צריכים להזדרז בענין. בפרט שהוא עמד בקשר עם אנשים שהתנגדו לליובאוויטש שנים רבות,

הערות

במשך החודש שלאחרי החג היו התייעצויות, והוחלט להפעיל וידאו מבחון, 24 שעות ביממה, לראות מי נכנס בדלת. את הוידאו התקינו משך זמן לפני חג השבועות. והנה במוצאי חג השבועות, בום! שוב חסרים ספרים, ומיד נראה בוידאו בערי גורארי' יוצא מהספריה עם ספרים ביד. הלם כזה לא חלמנו עליו אפילו בחלומות הכי אפלים. בסוף הוחלט שר"ב הלברשטם יספר את הסיפור לרבנית, והיא כבר תדע בעצמה, אם ואיך להודיע לרבי. וכן עשה. באותה תקופה הוכנס לסוד הדברים גם המזכיר ר' בנימין שי' קליין.

ר' יהושע שלמה שי' צירקינד הוא אחד מהשלוחים, שנשלחו לארץ הקודש בשנת תשל"ז. הוא עסק בספרים עתיקים ונדירים, ובא לרבי לקראת חג השבועות. באסרו חג השבועות הוא נגש אלי ואומר לי, כי דבר נחוץ אליו לדבר אתי. ומתחיל לשאול אותי מי אחראי על אוסף הספרים של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ומי יש לו רשות הכניסה לשם וכו'. ובאם יש משהו חשוב, עם מי צריך לדבר. הבנתי מיד כוונתו, שנודע לו מכל הנ"ל מכיוון אחר. אמנם לא הייתי מוכן להתחלק אתו בפרטים. השבתי לו: היחיד שיכול לדעת הוא המזכיר ר' בנימין קליין. עוד לפני שהוא הספיק לגשת לר' בנימין, נגשתי לר' בנימין, ספרתי לו הכל, ואמרתי לו: כשיבוא אליו יהושע שלמה, תנסה לקבל ממנו את כל הפרטים שהוא יודע, אבל אל תספר לו כלום ממה שקורה. וכן עשה. בין השאר סיפר לו, כי בערי מוכר לאספנים ספרים שהוא לוקח מהספריה.

אחרי שהרבנית סיפרה הכל לרבי, קרא הרבי לגיסו הרב שמרי' ע"ה גורארי' (הרש"ג, אביו של הנכד בערי) ודיבר אתו בזה, ואף הורה לו מה ואיך לדבר עם בנו בזה. וכן עשה [זה נודע לנו אח"כ]. ובסוף אמר לו הרבי, שאם עד י"ב תמוז לא יה' פתרון לנושא, הרבי ידבר בזה ברבים. בר"ח תמוז, קרא הרבי לחדרו את חברי הנהלת אגודת חסידי חב"ד, ודיבר אתם אודות הקטרוגים שיש על 770 ועל הספריה, וכי יש לבנות 770 גם בכפר חב"ד. איש מהקראים לא הבין מאומה במה מדובר, וגם אנחנו לא דברנו מאומה. ב"ב תמוז היתה השיחה הראשונה, והמשך ידוע".

ומכיוון שכאן שני בעלים מתנגדים למכירת הספרים - הרי שאין לבערי גוראריה שום זכות בספרים, ולטענתו אין כל בסיס.

בתחילה אגודת חסידי חב"ד ביקשו מבערי גוראריה לבוא להתדיין בדין תורה, אך הוא סרב. הרב יהודה קרינסקי שאל את הרבנים מה באפשרות אגודת חסידים לעשות, והם הורו לו שבמקרה כזה מותר ללכת לערכאות. בעקבות פסק הדין, אגודת חסידים פנו לבית משפט מחוזי בטענת גנבה נגד בערי גוראריה, ובדרישה לעקל את הספרים, בתקווה שזה יפתור את הבעיה.

זה היה בקיץ והרבה מהשופטים היו בחופשת קיץ. הרב יהודה קרינסקי פנה לעורך דין הידוע נאט לואין מושינגטון, ולאחר מכן הם פנו לבית משפט בברוקלין. לפני שהם נגשו לענין מבחינה משפטית, השופט בקש מבערי גוראריה ללכת לדין תורה, אך הוא סירב. הברירה היחידה שהיתה לאגודת חסידים למרבה הצער הייתה להגיש בפועל את התביעה בבית המשפט, כדי שזה יעקל את הספרים. שליח בית המשפט הגיע לביתו של בערי ובידיו צו מבית המשפט המונע מהנ"ל את מכירת הספרים, והספרים הנותרים - לפי אותו צו - יונחו במחסן תחת השגחת עו"ד.

ב-ו' אלול תשמ"ה, בערי גוראריה טען טענת הגנה בבית המשפט, שהספרים שייכים לו ולאמו. נימוקו היה פשוט ביותר, בהיותו נכדו היחיד של הרבי הקודם וממילא יורשו, נוטל הוא כעת חלקו בנכסי הסב, הרבי הקודם. ב-ח' תשרי תשמ"ו, הוא הגיש תביעה יחד עם אמו בתור תובעת שניה.

לניהול המשפט מצד החסידות נבחרו צוות המשפטנים שהורכב מעורכי דין

מפורסמים מניו יורק, וושינגטון ופילדלפיה. בראש הצוות עמד עורך הדין נתן לוי אשר שימש כיועץ המשפטי של נשיא ארצות הברית ריצ'ארד ניקסון, ונחשב לאחד מעורכי הדין המוצלחים ביותר בארצות הברית. עורך דין נוסף היה יוסף (ג'י) שסטק מפילדלפיה, ובנוסף אליהם גם העורך דין שמחה (סעט) וואקסמאן.

נציגי אגודת חסידי חב"ד במשפט היו מלבד הרב יהודה קרינסקי גם הרב אברהם שמטוב, ונוספו עליהם הספרן הרב שלום דובער לוי ויצחק וילהלם שיחד אספו ועברו על עשרות מסמכים לחשיפת הוכחת הבעלות על הספרייה.

הרב אברהם שמטוב סיפר על היחס הכללי של הרבי לעורכי הדין: "הקו המנחה שהציב הרבי לפני עורכי הדין שייצגו את תנועת ליובאוויטש במשפט היה ברור: מחד, עליהם לפעול לפי שיקול דעתם האישית. מאידך עליהם לחשוב כחסידים, כיצד היה הרבי מעוניין להתייחס לנושא זה. בתחילת המשפט, כשעורכי הדין נכנסו לרבי ושאלו אותו מה דעתו לגבי הדרך המתאימה ביותר לטענתם, ענה הרבי, שלדעתו כל דבר צריך להיות מלוּבש בכלי, בדרכי הטבע. ב"ג כסלו תשמ"ו, כשהרבי חזר מהאוהל, שוחח עם עורכי הדין בג"ע התחתון ואמר להם שעליהם לפעול לא כחסידים אלא כעורכי דין - "ווי ביי אייך קומט אויס" [כפי שנראה לכם]. כשהרבי עמד להיכנס לחדרו, חזר הרבי שוב על דבריו והוסיף: אבל שיהיה באופן כזה "אז איך זאל איבערגעווינען אייער דעת". בנוסף לכך, לאורך כל תקופת המשפט הדריך אותם הרבי בעניינים שונים, וכפי שיתבאר להלן שהרבי הורה להם להשתמש כראיה במכתבו של הרבי הרי"צ

הנתבע, כאשר בהתאם להחלטתם השופט קובע את פסק הדין.

אם המשפט היה מתנהל בצורה זו, לבערי גוראריה היו סיכויים גבוהים לנצח במשפט, כי קשה להאמין שגויים רגילים ופשוטים יבינו את הקשר העמוק שבין רבי לחסיד, ואת שאר טענות אגודת חסידים כדלהלן. לכן ביקשו הטוענים מטעם אגודת החסידים מבית המשפט, שמכיון שזהו מקרה מיוחד, המקרה יפסק על ידי שופט ולא על ידי חבר מושבעים. מנגד, בי"ז תשרי תשמ"ו ביקש בערי גוראריה שהמשפט יהיה עם חבר מושבעים, אך השופט סירב לכך. בח' מר-חשון תשמ"ו תבעה גם אמו שהמשפט יפסק על ידי חבר מושבעים, אך גם תביעה זו נענתה בשלילה.

משפט הספרים החל בי"ט כסלו תשמ"ו, ושמיעת העדויות החלה למחרת, כ' כסלו. מידי יום מימי המשפט נסע הרבי על האוהל לציונו של הרבי הרי"צ.

השופט היה מר. סיפטאן, הוא התייחס אל המשפט לא בתור מחלוקת פנימית בין חסידיו של רבי גדול שנפטר, לבין יורש הספריה ששוויה לא יסולא בפז. סיפטאן הכיר שמשפט זה נוגע בשאלה יסודית, אם למנהיגי ישראל ובפרט מנהיגים רוחניים, יש דברים פרטיים ששייכים אליהם ובהם יעשו כרצונם, או שמדובר בדמויות שבידיהם הופקדה אחריות עצומה וחוב קדוש, ההופכים את המנהיג וחסידיו לדבר אחד, הבלתי ניתן לחלוקה.

ל'אגודת חסידים' לא היה צורך באיזה שהם הוכחות לדעת מהי התשובה האמיתית. הם ידעו בבירור, שהרבי הקודם לא השתמש בספרים בתור רכוש פרטי לו ולמשפחתו. אבל היו דרושות הוכחות על

משנת תש"ו למר מרקוס, ובו נאמר שהספרייה היא "נכס של העם". בהזדמנות נוספת הורה להם הרבי למקד את הטיעון שלהם על מכתב נוסף שבו כותב הרבי הרי"צ במשך כמה שורות שהספרייה היא רכושה של אגודת חסידי חב"ד.

לאחר מכן, התחילו נאט לואין ושותפיו לתכנן את מערך התביעה, מי יהיו העדים מצד 'אגודת חסידים' וכו'. הם רצו להוכיח יסוד ברור ללא עוררין, שאצל חסידים בכלל וחסידיו ליובאוויטש בפרט לא שייך לחשוב שהרבי יקח מכספי ציבור לרכושו הפרטי ובמיוחד ירכוש בהם ספרים עבור ספריתו הפרטית.

ההכנה למשפט בפועל נמשכה במשך כמה חודשים מחודש תמוז תשמ"ה עד למועד המשפט בכסלו תשמ"ו. במהלך ההכנת הראיות נפגשו לזין ושוסטק כמה פעמים ביחידות עם הרבי. הרבי אמר להם לבסס את ההוכחה לבעלות אגודת חסידי חב"ד על הספרייה, על מכתבו של הרבי הרי"צ לפרופסור אלכסנר מארקס - מגדולי הספרנים בניו יורק, המכתב שנושא את התאריך חודש אדר ראשון תש"ו כתוב בו בין השאר, ש"הספרים האלה הם רכוש אגודת חסידי חב"ד... כתבי היד וספרים אלה הנם אוצרות רוחניים גדולים רכוש האומה". לבסוף, כאשר ניתן פסק הדין של השופט, התברר שמכתב זה אכן הכריע את הפסק לטובת אגודת חסידי חב"ד.

המשפט בארה"ב מתנהל בדרך כלל בצורה דלקמן: ישנם חבר מושבעים שהם עשרים ואחד אנשים תושבי ארה"ב שנבחרים לפי גורל. שני הצדדים, תחת הנהגת השופט, צריכים לשכנע את חבר המושבעים בצדקתם, וחבר המושבעים קובע עם מי הצדק - עם התובע או עם

מנת לשכנע את השופט באמת הצרופה. שני קשיים מרכזיים עמדו בפני חברי אגודת החסידים: א. הרבי הקודם הסתלק שלושים וחמש שנים קודם לכן, והיה צורך למצוא את המסמכים המעידים על כך שהספריה שייכת ל"אגודת חסידים". ב. למשפט כזה אין הרבה תקדימים בהיסטוריה, כך שקשה לדעת איך יתייחס לכך שופט גוי כסיפטאן שלא מכיר את החסידים ואת ההיסטוריה של חסידות חב"ד, וכיצד יפרש הוא את העובדות.

מנגד, אמו של בערי, הרבנית חנה גוראריה הגישה תצהיר לבית המשפט בו היא טענה כי הספריה שייכת לבנותיו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ולא לכלל החסידים. אך אגודת חסידי חב"ד דחו טענה זו על הסף, והשיבה בהסתמך על העובדה ההיסטורית כי בתקופת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע החלה באופן מיוחד העבודה של הפצת המעיינות חוצה בהדגשה מיוחדת, ובמסגרת זו נועדה הספריה להוות חלק מהפצת המעיינות חוצה.

אחת מההוכחות לכך שהספריה נועדה למען הציבור, הייתה בעובדה הנזכרת לעיל בדברי הרבי, שהספריה כללה לא רק ספרי קודש כי אם גם ספרי חול, דבר שלא היה צורך בו לציבור ה"פנימי" וכל שכן לא לרבי עצמו. אך היו דרושים הוכחות מתועדות ממה שכתב האדמו"ר הריי"צ אודות יחסו לספרים שברשותו.

ואכן, בסתיו שנת תשמ"ו, הורו עורכי הדין לצוות הספריה בראשות הרב שלום בער לוין, לחפש מסמכים שיחזקו את טענת אגודת החסידים בנוגע לבעלות הספרים, ולאחר שהבינו את חשיבות הדבר הם החלו בעבודה הקשה של חיפוש המסמכים.

האדמו"ר הריי"צ כתב מכתבים רבים. הוא כתב יותר ממאה אלף מכתבים בארבעים שנותיו האחרונות, כשיותר מחצי מהם נמצאים באוצר הספריה. עד סוף הסתיו, הם מצאו מאות מסמכים שמחזקים את טענת אגודת חסידים, ועורכי הדין החלו לבטוח שהם יצליחו להוכיח זאת במשפט. הם מצאו מסמכים רבים משנות ה'תר"פ ה'תר"צ וה'ת"ש, שהרבי הקודם כתב לאנשים רבים לתרום ספרים לליובאוויטש, ולא לעצמו אישית, הם גם מצאו מסמכים שהאדמו"ר הקודם קנה ספרים לספריה, בכספי חסידות ליובאוויטש ולא מכספיו האישיים, הם גם מצאו הוכחות שספרים נקנו לספרי' גם לאחר הסתלקות הרבי הקודם.

הראיה העיקרית היתה מכתב הרבי הקודם לביבליגורף הנודע מארקס, שהיה פרופסור חשוב ב-י.ט.ס. ובו מדגיש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כי הספריה היא רכושו של אגודת חסידי חב"ד. במכתב נאמר בין השאר שהספריה שייכת לאגודת חסידים. להלן האגרת בשלימותה:

"ב"ה כ"ד אדר תש"ו

ברוקלין

כבוד החכם המהולל ד"ר אלכסנדר מארקס
שיח'

שלום וברכה!

כתבי יד וספרים אלו - מלבד הרבה שנתוספו אח"כ - היו בספרייתו הפרטית של הספרן הידוע שמואל ווינער אשר קניתי ממנו בשעתו.

כתבי-יד: שלשה ארגזים גדולים מלאי כתבי-יד עתיקים נתפסו, כאמור על ידי הנאצים, בין כתבי היד ישנם כתבי יד מבעל התניא וחמשת הדורות נשיאי חב"ד הבאים אחריו, משך תקופה של מאה וחמשים שנה

ובפרט בעד הקיבוץ היהודי בארצות הברית שאליו שייכים הרכוש הגדול הזה".

לאחר שצוות עורכי הדין עבר על מאות מסמכים מאוצר המכתבים, היתה להם הזדמנות להיכנס אל הרב. אז אמר להם הרבי שהמכתב למארקס הוא עדות יסודית שמראה באופן ברור שלא ניתן לוויכוח מי הם הבעלים האמיתיים של הספריה, והציע שזה יהיה חלק חשוב מטענות 'אגודת חסידים'.

השופט הבהיר בתחילת המשפט, שהוא רוצה לקבוע ולברר בתחילה שאלה יסודית אחת ויחידה, למי הייתה שייכת הספריה לפני ההסתלקות של כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע בשנת תש"י. האם זה היה רכוש פרטי או רכוש אגודת חסידי חב"ד. הוא הבהיר שאם המשפט יקבע שזה היה רכוש אגודת חסידי חב"ד, כבר לא יהיה טעם להמשיך לדון בטענת הנתבע שהוא היורש של הספרים, שהרי הספרים לא היו שייכים לאדמו"ר הרי"צ באופן אישי. לשם כך מיקד השופט את כלל העדויות והראיות לשאלה זו.

מלבד המכתבים הנ"ל בהם הדגיש האדמו"ר הרי"צ את שייכותה המוחלטת של הספריה לאגודת חסידי חב"ד, היו עדויות רבות מצד החסידים, בעיקר של מומחים לחסידות חב"ד, לאו דווקא מהחסידים עצמם מהם עלו שתי נקודות מרכזיות:

א. לא יתכן שהרבי יכתוב משהו ויתכוון לדבר אחר, זאת כדי להוציא ממה שטען הנתבע שסבו הרי"ץ כתב שהספרים שייכים לכלל האומה אך ורק כדי לגרום למקבלי ההחלטות בארה"ב להירתם למאבק הצלת הספרים מאירופה הכבושה, ובמהלך העדויות אף התברר שלא הייתה

לערך. כתבי יד אלה הם במקצוע חסידות וגם הלכה, ביניהם כתבי יד רבים - מכתבים וחליפות מכתבים - שהם אוצר בלום במקצוע דברי ימי עמנו בארץ רוסיה במשך מאתים שנה האחרונות.

כתבי יד האלה, רשומים על שם הרבנים, חברי אגודת חסידי חב"ד, הרב ר' ישראל דזשיקאבסאן, וחתנו הרב ר' שלמה זלמן העכט, שניהם נתיני ארצות הברית, הבעלים הרשמיים של הרכוש הזה.

ספרים: כמה אלפים ספרים, ביניהם ספרים רבים עתיקים גדולי הערך ויקרי המציאות, הספרים האלה הם רכוש אגודת חסידי חב"ד דארצות הברית וקנדה.

והנה טרם שנכנסה מדינת ארצות הברית במלחמה, ניהל הסטייט דעפארטמנט משא ומתן עם ברלין על דבר השבת הרכוש הנ"ל לבעליהם הנתינים של ארצות הברית דאמריקה, והארגונים נחתמו ע"י המשטרה ועמדו למשמרת עד שעת הכושר לשלחם לארצות"ב, אולם אחרי שגם ארצות הברית נכנסה במלחמה נפסק המשא ומתן, ואחרי ששקטה המלחמה נתחדש שוב המשא ומתן (העורך דין שעוסק בזה בתור בא כוח הרבנים הנ"ל ואגודת חסיד חב"ד רשום בשולי המכתב).

למען אשר הסטייט דעפארטמנט יעסוק במרץ למצוא הכת"י וספרים הנ"ל להשיבם לבעליהם, צריכים שהסטייט דפארטמנט יבין כי כתבי יד וספרים לאה הם אוצרות רוחניים גדולים, רכוש האומה, שיש להם ערך היסטורי ומדעי.

ולזאת הנני פונה למעלת כבודו בבקשה גודלה, אשר בתור אוטוריסט בעל שם במקצוע זה יואיל נא לכתוב מכתב על שם הסטייט דפארטמנט להעיד על גודל ערך הכתבי יד והספרים בעד העם היהודי בכלל,

סיבה לכך, כי גם בלא הזכרת פרט זה היו נרתמים אנשי הממשל להציל את הספרים, ואדרבא - אחד מהמומחים העיד בימים האחרונים של המשפט, כי היה קל יותר להביא את הספרים דווקא כרכוש פרטי.

ב. לא יתכן שהרבי יבקש ויאסוף מאנשים ספרים או כל דבר אחר בשביל רכושו הפרטי. בולטת במיוחד הייתה עדותו של הספרן הרב שלום דובער לזין שליט"א (שהיצירה הגדולה שלו, כל הכרכים של 'אגרות קודש', היו מונחים על שולחן עורכי הדין, והיו מסמך מרכזי שכל הדוברים במשפט ציטטו ממנו). הוא נתן סקירה כללית שהייתה בנויה על העובדות המובאות ב'אגרות קודש', ובסקירה שלו הצליח להסיר אחת לאחת את כל הספיקות שהצד השני רצה לעורר על בעלות החסידים על הספרים.

הוכחה נוספת שהובאה בפני בית המשפט, הוא מכך שכאשר השלטונות הסובייטים אילצו אותו להגר מברית המועצות עמד בתוקף על כך שיורשה לקחת אתו את הספרייה, למרות שבכך העמיד את עצמו בסכנה. על שום רכוש פרטי הוא לא עמד, והיה מוכן להפקיר את רכושו ולהשאירו בברית המועצות. הדבר היחיד שעמד עליו, תוך סיכון עצמי, הוא שיוכל להוציא את הספרים, דבר המוכיח שלא התכוון בכך לצרכיו הפרטיים, אלא שעמידתו התקיפה נבעה מתוך דאגתו לטובת כלל ישראל כשם שמסר את נפשו בתמידות על ענייני כלל ישראל, לולא הצורך הכללי לטובת כלל ישראל לא היה מכניס את עצמו בסכנה בגלל הספרים.

עדות הרבנית

במהלך המשפט העידה אשת הרבי הרבנית חיה מושקה שניאורסון, בתו של

האדמו"ר הרי"צ, עדות אשר השפיעה עמוקות על השופטים ועל פסק הדין. על עדות זו, אמר הרבי בשיחה המפורסמת שנאמרה בביתו במוצאי שבת קודש פרשת תרומה התשמ"ח, שהייתה לזה השפעה גדולה על תוצאות המשפט, עד שזה הדבר אשר הביא לפסק הדין הנזכר בהמשך הנספח.

להלן קטעים נבחרים מהעדות:

שאלה: כשהתגוררת אצל אביך, האם הייתה לו ספרייה?

תשובה: כן, לא ממש ספרייה, אבל ספרים היו לו.

שאלה: למה היו לאביך ספרים? ולמה אסף ספרים?

תשובה: אלה היו החיים שלו, האינטרס שלו. הוא החזיק ספרים כדי להפיץ יהדות ברוסיה הסובייטית.

שאלה: לאיזו מטרה קיבל והשיג את הספרים?

תשובה: עניתי כבר - כדי להפיץ יהדות בקרב ילדים יהודים, עבור 'חדרים' עבור ישיבות. למטרה זו החזיק אבי את הספרים ברוסיה, בתקופה שאסור היה ללמוד בספרים, והוא מסר אותם לילדים ולישיבות, ובעיקר-ל'חדרים'.

שאלה: חשוב לדעת מניין את יודעת שזוהי הסיבה שהוא אסף ספרים?

תשובה: אני יודעת זאת היטב. זו הייתה האישיות שלו, על כך הוא התחנך ועם זה הוא חי.

שאלה: תסבירי למה את מתכוונת?

תשובה: הושיבו אותו על כך במאסר ברוסיה. כל שני וחמישי היה חיפוש בבית, לקחו מהבית דברים שחיפשו מפני שהוא

"הרגע שבו הבנתי כי אנו הולכים לנצח, היה כאשר הרבנית אמרה משפט זה".

במהלך עדותה של הרבנית נכח במקום נכד אדמו"ר הרי"צ בערי גוראריה, וברגע שבו אמרה הרבנית את המשפט, נטש את המקום.

פסק הדין במשפט

ביום ה' טבת תשמ"ז בבוקר, התקבלה אצל מזכיר הרבי, הרב יהודה קרינסקי שיחי' הודעה מבית המשפט, שהשופט חתם על פסק הדין, ואפשר לבוא לקחת את הפסק. כעבור זמן קצר הוגש לרבי פסק הדין, המשתרע על 40 עמודים, ובסיכומו נאמר:

"לאחר שמיעת העדויות במשפט ולאחר התבוננות במסמכי הראיות המרובים שהוצגו על ידי שני הצדדים, הגעתי למסקנה שהספרייה לא הייתה חלק מרכושו הפרטי של הרב יוסף יצחק שניאורסאהן בשעת הסתלקותו. בהתאם לזאת, התביעות שכנגד בטלות, מאחר שאין מחלוקת שחוץ מבתורת ירושה אין לנאשם שום זכויות על הספרייה. לאגודת חסידי חב"ד יש זכות בדין בתביעתה להחזרת הרכוש".

לאחר מתן פסק הדין, אסר שופט פדרלי על בערי גוראריה להתקרב לספרייה, מאחר שהספרייה שנוסדה על ידי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע שייכת לאגודת חסידי חב"ד ופגיעתו בה היתה שלא כהוגן, והוא חויב להחזיר מיד את כל הספרים שנלקחו על ידו. אלה הוצאו כבר מרשותו והופקדו באופן זמני בכספת של בית המשפט, להבטיח חזרתם הסופית למקומם הטבעי, וכן כדי שתנוהל בדיקה מדקדקת כמה מהספרים נמכרו וכו'.

היה דתי ומפני שהוא רצה להחזיק את היהדות ברוסיה, דבר שהיה אסור ברוסיה. זה מה שאני יכולה לומר.

שאלה: האם הפצת ולימוד היהדות הייתה עיקר חייו של אביך?

תשובה: כן, מאה אחוז.

שאלה: האם אביך היה מעוניין לקבל חפצים עבורו באופן פרטי?

תשובה: לא.

שאלה: האם ידוע לך על חפצים פרטיים שהיו שייכים לו?

תשובה: לא. אינני זוכרת שהיה לו משהו אישי, פרט לבגדים והטלית והתפילין שלו.

שאלה: האם היו לאביך חפצים פרטיים כשהגיע לארצות הברית?

תשובה: אינני מאמינה, לא.

שאלה: האם היה לו כסף לקנות בית?

תשובה: אינני מאמינה.

שאלה: האם היו לאביך די כסף לקנות את הבית ב-770 בעצמו?

תשובה: אינני יודעת, אינני מאמינה.

שאלה: האם את יודעת למי היה שייך 770 החל משנת 1940 (ת"ש) והלאה?

תשובה: אינני יודעת, אינני מאמינה שזה היה שייך לו, לא היה לו כסף לקנות את זה.

שאלה: לסיום השיחה, האם לפי השקפתך הספרים שאביך השתמש בהם בחדר הלימוד שלו ובמרתף של 770, היו שייכים לו או לחסידים?

תשובה: זה היה שייך לחסידים, מאחר שאבי היה שייך לחסידים.

משפט זה האחרון השפיעה רבות על השופט. עו"ד נתן לזין העיד על כך:

כאשר הודיעו לרבי על הבשורה הטובה, צהבו פניו הק' של הרבי והוא נראה בחדווה גדולה. הרבי הורה לטלפן לעורכי-הדין ולהודות להם על מאמצייהם, וכן לטלפן מיד לרבנית ולהודיע לה על פסק הדין.

לאחר מתן פסק הדין, ערערו הנתבעים על כך. בתחילה - באותו בית משפט פדרלי עצמו, ולאחרי דחיית הערעור שם, פנו בערעור נוסף לבית המשפט לערעורים של מדינת ניו-יורק.

לאחר דיונים ארוכים שנערכו בקיץ תשמ"ז, ניתן פסק-הדין המוחלט על ידי שלושת השופטים של בית המשפט לערעורים - פה אחד: דחיית הערעור מכל וכל. הפסק ניתן בכ"ה חשוון תשמ"ח, ושלושה ימים אחר-כך ניתן הצו הסופי - להחזיר את הספרים שנלקחו מהספריה. ואכן, בב' כסלו תשמ"ח הוחזרו בהצלחה הספרים למקומם ב"ספריית אגודת חסידי חב"ד".

גם הספרים שכבר נמכרו, בהם החשובים ויקרי הערך ביותר, הוחזרו ברובם על ידי הרוכשים אל הספריה אליהם הם היו שייכים מלכתחילה, לאחר שהבינו כי הוטעו ורכשו אותם מי שלא היה בעליהם.

מסקנת הדברים אודות בעלות על רכוש החסידות

טענות הצדדים בנדון הנ"ל היו כדלהלן: **טענות** בערי גוראריה: הספריה היתה שייכת לאדמו"ר הריי"צ, וממילא לאחר

פטירתו הרכוש מתחלק בין שתי הבנות שהותיר אחריו, ומאחר שאמו הרשתה לו ליטול ספרים כאוות נפשו, הרי נטל מחלקה בירושה. במושכל ראשון, טענה זו היה בה מן ההגיון, מאחר והאדמו"ר הריי"צ בעצמו רכש את הספרים, ולכאורה הסברה הפשוטה הייתה שהם רכושו, וממילא עוברים בירושה לצאצאיו.

טענות הרבי ואגודת חסידים, מדוע הספרים שייכים לליובאוויטש ואינם רכוש פרטי:

א. הספרים כלל לא היו שייכים לרבי אלא לחסידים, והרבי הריי"צ רכש אותן בשביל החסידים. כמה ראיות היו לכך: א. ממכתבים ששלח הרבי להצלת הספריה, שם כתב שהיא שייכת לאגודת חסידי חב"ד. ב. מכך שהרבי החזיק ספרי אפיקורוסות גם כן, וזאת מאחר ורצה שתהיה ספריה כללית, ושיבואו חוקרים וכדומה, וכמו להבדיל גויים שמקימים ספריית מחקר, וזאת על מנת שדרך זה אנשים יתקרבו לליובאוויטש. ג. הספרים נרכשו מכספי ה'מעמדות' (כספים שנתרמו מאת החסידים וניתנו לאדמו"ר להחזקת בית הרבי, ועל מנת שיעשה בהם כרצונו ועל פי שיקול דעתו⁷), וכספים אלו שימשו מאז ומעולם בעיקר לצורכי החסידות ומעט מהם לצרכיו הפרטיים של האדמו"ר, למרות שבודאי היה רשאי לעשות בהם כרצונו ואף להשתמש בכל המעות לצרכיו הפרטיים. ד. הרבנית הוסיפה בעדותה שהספרים שייכים לחסידים מאחר ואביה עצמו היה שייך לחסידים, ובזה באה לבטא את תחושת

הערות

7. בספר משפט הספרים מאת הרה"ג רבי שלום דובער לוין (פרק ט) כתב, שעד לתקופת נשיאות הריי"צ שימשו כספי ה'מעמד' עבור הוצאותיהם האישיות של האדמו"רים, אולם בתקופת הריי"צ הוסבו הכספים לשמש עבור כלל הוצאות החסידות, אלא שהריי"צ הוציא מקופה זו גם עבור הוצאותיו האישיות.

ויחי יוסף, כפי שכתב בספרו של אביו ויגד יעקב (הקדמה על חומש דברים) על ענין שינוי בתשמישי קדושה שנתרמו לבית מדרש של חסידות בעלזא באנטוורפן, שמכיון שנתרמו על דעת האדמו"ר, הרי שהם רכוש הפרטי ורשאי לעשות בהם כחפצו. וכן הובא בספר באר החיים להגאון רבי חיים יחיאל רויטמן זצ"ל (סימן קסג) בענין מציאת אבידה בבית כנסת חסידי, שהיא שייכת לאדמו"ר, מכיון שבית הכנסת הוא רשותו הפרטית של האדמו"ר. לכאורה שיטה זו אינה תואמת את טענות הרבי מליובאוויטש הנ"ל, שהרי אם תרומה שהתקבלה לטובת בית הכנסת של החסידים הינה רכוש הפרטי של האדמו"ר, וכן אבידה שנמצאה בבית מדרש של החסידות, כל שכן חפצים שרכש האדמו"ר בממונו שלו אינם בבעלות החסידים כי אם בבעלותו של האדמו"ר ובני משפחתו בלבד. ומכך שסבר הרבי מליובאוויטש שאפילו הספרים שרכש האדמו"ר עצמו מכספו הפרטי עבור החסידות אינן רכוש הפרטי אלא רכוש החסידות, בודאי שבית כנסת של החסידות שרכשו החסידים עבור החסידות אינו רכוש הפרטי של האדמו"ר, וכמו כן תשמישי קדושה שנרכשו על ידי החסידים עבור החסידים אינם רכוש פרטי של האדמו"ר, כי אם רכוש החסידים. אולם הדבר ברור שגם הרבי מליובאוויטש יסבור, שלמרות שתשמישי קדושה אלו אינם בבעלות האדמו"ר, מכל מקום זכויות

חסידי חב"ד שהאדמו"ר אינו עסוק ברכוש הון, הגם שיתכן שיהיה לו רכוש פרטי ואישי אותו הוא יוריש לצאצאיו.

ב. טענה מרכזית נוספת עלתה מצד הרבי, והיא שאין דין ירושה כלל בחפצים של רבי, מאחר ו'צדיקים במיתתם קרויים חיים'. טענה זו היא על דרך החסידות, ולא עלתה כטענה משפטית.

ג. גם אם האדמו"ר הריי"צ רכש את הספרים מכספו האישי, הרי הקנה אותם לאגודת חסידי חב"ד, ככל הנראה ב'קנין אודיתא', והיינו במה שהודה בכך שהם רכוש הכלל⁸.

על הטענה הראשונה שהספרים נרכשו מלכתחילה עבור אגודת החסידים ולא עבור הריי"צ עצמו, יש לדון האם היא קיימת גם כלפי ספריות ומוסדות של חסידויות אחרות שנרכשו על ידי האדמו"ר מכספי תרומות החסידים או מכספו האישי. יתכן לומר שדוקא שם שהוכח שכל כוונת הריי"צ ברכישת הספרים היתה עבור כלל החסידים, אין הם בבעלותו, אולם שאר אדמו"רים הבונים ספריות ורכשים ספרים, יתכן שעושים זאת על מנת שיהיו בבעלותם ולא רק שיהיו תחת הנהגתם. וצריך עיון.

והנה בגוף הספר (פרק יג הלכות ג-ד) הובאו דעות הפוסקים האחרונים בענין הבעלות על מוסדות החסידות וחפצי ההקדש שבהם, והובאו דעת הגאון רבי יוסף גרינוואלד מפאפא זצ"ל מחבר הספרים

הערות

8. אדם המודה על דבר ששייך לו, שהוא של חברו, חייב ליתנו לו, זאת בשל הכלל: "הודאת בעל דין כמאה עדים דמי", למרות שיודעים שהדבר אינו של חברו, שכן יש בכוחה של הודאת הבעלים לזכות את זה שההודאה נמסרה לטובתו. לרוב שיטות הראשונים, הודאה זו היא כמעשה קניין ממש, כיון שעל ידה זוכה אדם בדבר שלא היה שייך לו מקודם. אך יש אומרים, שאין זה קניין ממש המקנה את הדבר, אלא שההודאה מאפשרת לתבוע את הדבר בבית דין מכוח הנאמנות הניתנת להודאת בעל דין.

הניהול שלהם וההחלטה מה ייעשה בהם היא של האדמו"ר, שעל דעת כן הם נתרמו, וכפשטות דעת רוב הפוסקים.

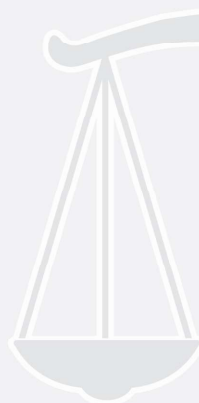
מכל מקום דבר ברור עולה מהנדון הנזכר במשפט הספרים, שדעת הרבי מליובאוויטש שכספים שנתרמו מאת החסידים עבור תועלת החסידות, הגם שנתרמו על דעת האדמו"ר, אין הם רכוש הפרטי של האדמו"ר, כי אם שייכים לחסידים, הגם שיש לאדמו"ר את הזכות לרכוש או למכור כראות עיניו שעל דעת כן הם נתרמו. ובזה נחלק הרבי מליובאוויטש על הויחי יוסף והבאר החיים הנ"ל, שלשיתם כל דבר שנתרם למוסדות החסידות הוא רכוש האדמו"ר.

יש לציין, שעיקר טענת הרבי ודברי הרבנית בעדותה לא התייחסו לענין העקרוני - שייכות מוסדות החסידות לאדמו"ר או לחסידים, וכמו כן לא באו לשלול בטענותיהם את האפשרות שתהיה לאדמו"ר בעלות על חפציו הפרטיים, אלא כל דבריהם היו כלפי כוונת האדמו"ר הריי"צ בזמן רכישת הספרים ושאר חפצי ההקדש, שמאחר שהוכח שמלכתחילה כוונתו הייתה לרכוש את הספרים עבור החסידים, לכן טענו



בעזה"ש"ת

ספר חוקים ומשפטים



דיני ירושת שררה במשרות המצויות בזמן הזה

חלק ב' ירושת שררה

אנציקלופדיה הכוללת את כל דיני ירושת השררה המצויים בזמן הזה, ובפרט גדרי השררה והלכות הירושה ברבנות ואדמו"רות, בדורות הקודמים ובזמן הזה, על פי סוגיות הש"ס וספרי השר"ת וההלכה מאת רבותינו הראשונים והאחרונים מוסדרים ומבוררים, בתוספת הערות, חידושים ופסקי דין שנכתבו אודות כך בזמן הזה

ובראשו קיצורי דינים, הכוללים את כל פסקי הדינים, מתומצתים הלכה למעשה

נושאים המתבררים בספר:

דיני הירושה בשרת מלך וכהן גדול • ירושה בניגוד לרצון הציבור • מי הוא הראוי לרשת את שררת אביו • סדר הירושה בבני בעל השררה • מכירת השררה או נתינתה לאחרים שאינם יורשים מן הדין • מינוי היורש כמסייע לבעל השררה בחייו • ירושת שררה כאשר אדם אחרי התמנה למסייע בחיי בעל השררה • ירושת חותן שררת חמיו • ירושת נכדים שררת סבם • ירושת משרת רבנות ושאר חזקות של מצוה ודברים שבקדושה • המתנת הציבור לבן קטן שיגדל ויהיה ראוי לכס הרבנות • ירושת הנהגה בחצר חסידית ומוסדותיה • חלוקת מוסדות והקדשות בין קהילות שנחלקו • זכות השימוש בשמה של חסידות כאשר נחלקו לשתי קהילות

חברתי בחמלת ה' עלי

עקיבא בלאמו"ר אברהם דוב ויספלד

פעיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשפ"ב לפ"ק